

Depremi Yaşamış ve Yaşamamış Bireylerin Geliştirdikleri Metaforların İncelenmesi

Examination of the Metaphors Developed by Individuals Who Have Experienced an Earthquake and Those Who Haven't.

Tahir DAĞCI,
İbrahim Hakkı
KAYNAK

Karamanoğlu
Mehmetbey
Üniversitesi,
Karaman/Türkiye

tahirdagci@kmu.edu.
tr

ORCID: 0000-0002-
5520-5164

Necmettin Erbakan
Üniversitesi Konya/
Türkiye

ihkaynak@erbakan.e
du.tr

ORCID: 0000-0001-
5552-6673

Sorumlu yazar:

Tahir DAĞCI,
Karamanoğlu
Mehmetbey
Üniversitesi,
Karaman/Türkiye

Makalenin referans

gösterilmesi: Dağcı,
T., ve Kaynak İ. H.,
(2024). Depremi
Yaşamış ve
Yaşamamış
Bireylerin
Geliştirdikleri
Metaforların
İncelenmesi, SCAR,
3(1), 187-198.

Makale Geliş

Tarihi: 23.03.2024

Makale Kabul

Tarihi: 07.06.2024

Özet

Yeryüzünde meydana gelen depremler insanlığın yüz yüze kaldığı bir gerçekliktir. Ülkemizde deprem önemli bir konu olarak gündemde yerini korumaktadır. Gündelik hayatta insanların depremi bizzat tecrübe etsin veya etmesin depremle ilgili bir görüşü, hikayesi ve yaşanmışlığı bulunmaktadır. Araştırmada katılımcıların, deprem kavramına yönelik algılarının değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş, teknik olarak olgu bilim deseni kullanılmıştır. Çalışmada depremedelerin ve depremi yaşamayan kişilerin "deprem" kavramlarına yönelik geliştirdikleri metaforlar analiz edilmiştir. Bu kapsamda; katılımcıların "deprem" kavramlarına yönelik algılarının hangi metaforlarla açıklandığı, bu metaforların hangi kategoriler altında toplandığı ve depreme maruz kalanların geliştirdikleri metafor çeşitliliğinin neler olduğu sorularına cevap aranmıştır. Doğal afetler ve depremler ülkemizdeki herkesi ilgilendirmektedir. Bu nedenle depremlere karşı hazırlıklı olmak ve yeterli düzeyde afet bilincine sahip olmak, depremlere hazırlıklı olmak ve gerekli tedbirleri almak gerekmektedir. Ülkemiz deprem kuşağında olduğu için insanlar deprem olayını zihinlerinde çok uzak bir noktada konumlandırmak yerine depremin aniden gelebileceğine ilişkin farkındalık oluşturmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Metafor, Deprem Metaforu, Doğal Afetler

Abstract

Earthquakes are a reality that humanity faces around the world. In our country, earthquakes remain a significant topic on the agenda. In daily life, whether people have directly experienced an earthquake or not, they have opinions, stories, and experiences related to earthquakes. This research aims to evaluate participants' perceptions of the concept of an earthquake. The study employs a qualitative research method and uses the phenomenological design technique. In the study, the metaphors developed by earthquake survivors and those who have not experienced an earthquake regarding the concept of an "earthquake" are analyzed. In this context, answers are sought to the questions of which metaphors explain participants' perceptions of the concept of an "earthquake," under which categories these metaphors are grouped, and what types of metaphors are developed by those exposed to earthquakes. Natural disasters and earthquakes concern everyone in our country. Therefore, being prepared for earthquakes, having sufficient disaster awareness, and taking necessary precautions are essential. Since our country is in an earthquake zone, people should create awareness that an earthquake can happen suddenly, rather than positioning the idea of an earthquake as something distant in their minds..

Keywords: Earthquake, Metaphor, Earthquake Metaphor, Natural Disasters

GİRİŞ

Deprem olgusu insanlığın geçmişten bu yana karşı karşıya kaldığı bir gerçekliktir. Doğal bir afet olan deprem, toplumu sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamda olumsuz yönde etkileyen, önemli ölçüde can ve mal kaybına neden olan, ağırlıklı olarak ya da tamamen, doğal etkenlerin neden olduğu, doğal tehlikelerle ortaya çıkan olaylar olarak tanımlanabilir (Şahin ve Sipahioğlu, 2002).

Ülkemiz deprem kuşağında yer aldığı için deprem olgusu önemli bir konu olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Gündelik hayatta insanların depremi bizzat tecrübe etsin veya etmesin depremle ilgili bir görüşü, hikayesi ve yaşanmışlığı bulunmaktadır. Çünkü farklı zaman aralıklarında ülkemizin farklı bölgelerinde depremlere maruz kalmıştır. İlk aklımıza gelen depremler şunlardır: Erzincan depremi (1939), Gölcük depremi (1999), Düzce depremi (1999), Van depremi (2011), Elâzığ depremi (2020). Bu depremlerde çok sayıda can kaybı, mal kaybı ve yaralanmalar meydana gelmiştir.

Sarsıcı sonuçları olan depremlerden bir tanesi de ülkemizin Güneydoğu bölgesindeki on bir ilde 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelmiştir. Yine aynı şekilde 6 Şubat depreminin ağır ve yıkıcı sonuçları olmuştur. Bu deprem tarihimizdeki en büyük depremlerden biri olarak tarihe geçmiştir. Merkez üssü Kahramanmaraş-Pazarcık ilçesi olan depremin büyüklüğü 7.7 şiddetinde gerçekleşmiştir (AFAD, 2023). Ağır yıkımlara neden olan 6 Şubat depreminde 53 bin 537 kişi hayatını kaybetmiş, 107 bin 213 kişi yaralanmıştır. Resmi açıklamalara göre 2 milyondan fazla binada ve 6 milyon 227 bin bağımsız bina bölümünde hasar meydana gelmiştir (www.trthaber.com, 2024). Evleri hasar alan ve asgari yaşam koşulları bulunmayan meskenlerde yaşayan kişiler devlet organları aracılığıyla deprem bölgesindeki konteyner evlere ve başka illerdeki yurtlara, pansiyonlara, otellere ve boş olan evlere yönlendirilmiştir. Karaman ilindeki Kredi ve Yurtlar Kurumuna ait yedi adet yurdun tamamına depremde vatandaşlar yerleştirilmiştir.

Deprem bölgesi ile Batı Anadolu illeri arasında bir geçiş güzergahı olan Karaman ili, depremler için önemli bir konaklama ve barınma işlevi görmüştür. Bu bağlamda çalışmanın odağını Karaman'a geçici olarak gelen depremlerin deprem hakkındaki düşünceleri oluşturmaktadır.

Depremi tecrübe eden vatandaşların deprem anında ve daha sonrasında hissettiği düşüncelerin neler olduğu araştırmanın ana sorusunu oluşturmaktadır. Depremzedelere sorulan sorulardan kişilerin yaşantılarında deprem kavramına yükledikleri anlamlardan metaforlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Metafor nedir?

Metafor, bir olguyu, bir durumu, bir düşünceyi anlatırken, anlatılmak istenen durum, olay veya düşünceyle ilişkilendirilen bir tasavvur, bir olay, durum veya bir varlık olarak tanımlanır. Metafor, anlatımı ve anlamayı etkileyici kılar, anlaşılmayı kolaylaştırır (Demir ve Yıldırım, 2019, s. 1089).

Sosyolojide metafor kullanmak bir sosyolojik olaya, durum ya da olguya dönük zihinsel birikimlerden bağlantılar oluşturmak ve bu bağlantıları başka bir kavramla ilişkilendirerek açıklamayı gerektirir. Türkçede metafor kavramı benzetmeler, istiareler, eğretilmeler, mecazlar şeklinde kullanılmaktadır. Metaforun bir olguyu ya da nesneyi yeniden kavramsallaştırma, değişik açılarıyla bağlantılama ve ifade etme özelliği bulunmaktadır (Eraslan, 2011, s. 3). Metaforlar bulguları iletmenin güçlü yollarından biridir. Güçlü bir metafor ile tek bir ibarede çok fazla anlam ifade edilebilir (Patton, 2018, s. 505).

Metaforlar, kişilerin bir kavrama ilişkin algılarını betimlemesi ya da zihinsel bir model oluşturması olarak değerlendirilebilir. Kişiler eski ve yeni bilgilerinin bağıntılarını metaforlar aracılığı ile gerçekleştirebilirler (Arslan ve Bayrakçı, 2006). Metaforların öğrenme ve bilimsel açıdan sadelik içerdiği belirtilebilir. Ayrıca metaforların karmaşık verilerin daha sistematik, akıcı ve vurgulu aktarılmasına katkı sağladığı ifade edilebilir. Araştırmada kişilerin deprem hakkında zihinlerinde oluşmuş düşüncelere metaforlar aracılığıyla ulaşmaya çalışılmıştır.

Literatür

Afet Terimleri Sözlüğü'nde afet tehlikesi; “Can ve mal kayıpları ile fiziksel, sosyal, ekonomik, politik ve çevresel kayıp ve zararlara yol açan doğa, teknoloji ve insan kaynaklı olayın belirli bir yerde ve zaman aralığında olma olasılığı” (AFAD, 2014: 32) şeklinde tanımlanmıştır.

Aynı sözlükte afet kavramı “Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur” (AFAD, 2014: 23) şeklinde ifade edilmiştir.

Depremi neden olduğu can ve mal kaybı, deprem sonrasında görülen olumsuz yaşantılar depremin insanlar üzerindeki etkilerinin çok uzun sürdüğünü göstermektedir. Doğal afetlerden sonra yapılan metafor araştırmaları toplumun farklı sosyal alanlarında gerçekleştirilmiştir.

Demirkaya, 2007 yılında Bursa ilindeki bir ilköğretim okulunda 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin deprem algılarını ve depremle ilgili görüşlerini betimsel tarama yöntemiyle incelemiştir. Katılımcıların bir kısmı depremi doğal afet olarak görmüşler, bir kısmı psikolojik unsurlar olan korku, hüznün, üzüntüyü, bir kısmı da hasar, ölüm mal kaybı gibi metaforları öne çıkarmışlardır (Demirkaya, 2007).

Karakuş, 2012 yılında Ankara ve Düzce illerinde depremi yaşamamış ve yaşamış öğrencilerin deprem algılarını metaforik bağlamda incelemiştir. Depremi yaşayan katılımcılar depremi ‘kıyamet günü’, ‘ölüm’, ‘Azrail’e benzetirken depremi yaşamamış katılımcılar ‘doğa olayı’ ve ‘sağlıksız yaşam’ metaforları üretmişlerdir (Karakuş, 2014).

Değirmenci, nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirdiği çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının doğal afet kavramına ilişkin geliştirdiği metaforları incelemiştir. Metaforlar daha çok “zarar verici ve yok edici olarak doğal afet” kategorisinde yer almıştır. Katılımcılar en sık yıkım, kıyamet, felaket, ölüm ve insan metaforlarını kullanmışlardır. (Değirmenci, 2019).

Doğan, Nacaroğlu ve Ablak 2020 yılında Elâzığ Sivrice depremini yaşamış ortaokul öğrencilerinin depreme yönelik metaforik algılarını fenomenolojik yönden araştırmıştır. Çalışma sonunda katılımcılar salıncak, kıyamet, ölüm, korku, beşik ve felaket metaforlarını üretmişlerdir (Doğan, Nacaroğlu ve Ablak, 2021).

Usta, yüksekokul öğrencilerinin “Afet” ve “Deprem” kavramlarına ilişkin algılarını incelenmiştir. Katılımcılar afet kavramına en sık “yıkım-yıkım ekibi”, savaş, ölüm-Azrail, ateş, kıyamet gelmiş, hayal kırıklığı-psikolojik yıkım, felaket, çığ, rüya, hayat, düşman, su, domino taşı metaforlarını üretmişlerdir. (Usta, 2022).

Yıldız ve Öztürk bir kamu üniversitesinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin depreme ilişkin metaforik algılarını fenomenolojik araştırma deseni kullanarak araştırmıştır.

Katılımcılar korku, ölüm, yıkım, kayıp, terkedilme, sarsıntı ve inancı hatırlatan kavram metaforlarını üretmişlerdir (Yıldız ve Öztürk, 2023).

Efe ve Akkuş Bolu ilindeki ilkokul 3.sınıf ve 4.sınıf öğrencilerinin “deprem” kavramına ilişkin metaforik algılarını incelemiştir. Çalışma sonucunda öğrenciler sırasıyla; salıncak, kabus, savaş, canavar ve kıyamet metaforlarını üretmişlerdir (Efe, Akkuş ve Yıldız, 2023).

Aydın’ın Ankara, Antalya ve Karabük illerinde öğrenim gören 480 ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin “deprem” kavramını algılamalarını fenomenografik araştırma yöntemiyle ölçmeye çalışmıştır. Katılımcılar depremi doğal afet, yerin sallanması, binaların yıkılması, insanların ölmesi, yer kabuğunun ve fayların hareketine bağlı olarak oluşan sarsıntı, enerji boşalması gibi metaforlarla ifade etmişlerdir (Aydın, 2010).

Literatür taramasında görüldüğü üzere yapılan çalışmalar farklı tarihlerde meydana gelmiştir. Bu çalışmalarda deprem sonrasında insanların yaşadığı endişe, korku kaygı gibi olumsuz durumlar metaforlar aracılığıyla ele alınmıştır. Bazı çalışmalarda metaforlardan kategorilere gidilmiş ve deprem algısı somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmalar bazen farklı düzeydeki okul öğrencilerinde bazen de farklı illerdeki sıradan vatandaşlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmaların genelinde farklı yaş grubundaki insanların deprem hakkında olumsuz kavramlar kullanmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların depremle ilgili olumsuz bir bakışa sahip olduğu görülmektedir. Karaman özelinde buna benzer yapılan bir deprem metaforları çalışmasına ulaşamamıştır. Dolayısıyla deprem metaforları çalışmasının Karaman ilindeki kişiler üzerinden gerçekleştirilmesi çalışmanın özgün tarafını oluşturmaktadır.

Amaç

Bu çalışmada Karaman ilindeki depremedelerin “deprem” kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlara ulaşmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda; katılımcıların “deprem” kavramlarına yönelik algılarının hangi metaforlarla açıklandığı, bu metaforların hangi kategoriler altında toplandığı ve deprem yaşayan kişilerin geliştirdikleri metafor çeşitliliğinin neler olduğu sorularına cevap aranmıştır. Elde edilen metaforlar farklı kategoriler altında toplanmıştır. Oluşturulan kategoriler aracılığıyla katılımcıların “deprem” kavramlarına yönelik algıları ve eğilimleri değerlendirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada katılımcıların, deprem kavramına yönelik algılarının derinlemesine değerlendirilmesi hedeflendiği için nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırmalar olayların, eylemlerin, anlamların ve bunların meydana geldiği eşsiz koşullar tarafından nasıl şekillendirildiğini anlamaya çalışır (Maxwell, 2018, s. 30). Araştırma verileri olgu bilim/fenomenolojik araştırma tekniğiyle analize tabi tutulmuştur. Fenomenolojik analiz, bir kişi ya da grubun bir fenomene dair yaşamış olduğu tecrübenin anlamı, özü ve yapısını anlamayı ve net bir duruma getirmeyi amaçlar (Patton, 2018, s. 482). Fenomenolojik çalışmalar kişilerin belirli bir olguya karşı verdiği tepkileri veya algıları araştırır. Araştırmacılar bu çalışmada farklı insanlar tarafından deneyimlenen olgularla ilgili algıları inceler ve bunlar içerisinde ortak algıların ne olduğunu belirlemeye çalışır (Yalçın, 2022, s. 217). Dolayısıyla olgubilim veya fenomenolojik araştırma aracılığıyla, insanların bir olay ile ilgili insanların algıları ve olaylara yüklediği anlamlar somut hale getirilmeye çalışılır. Kişilerin deprem olgusuna verdiği tepkilere ve algılara ulaşmak amacıyla fenomenolojik analiz uygun bulunmuştur.

Verileri Toplama Süreci ve Analiz

Araştırma verilerine ulaşmada iki çeşit katılımcı türünden faydalanılmıştır. Öncelikle Karaman ilinde geçici veya kalıcı olarak ikamet eden ve depremi bizzat yaşamış kişilere ulaşılmıştır. Daha sonra Karaman il merkezinde ikamet eden ve depreme doğrudan maruz kalmayan kişilere ulaşılmıştır. Soru formunun anlaşılabilirliğini artırmak amacıyla katılımcılara, uygulamaya geçmeden önce araştırma ile ilgili kısa bilgi verilmiştir. Katılımcılara “Deprem denince aklınıza öncelikle ne gelir?” sorusu yöneltilmiştir. Açık uçlu soru ile katılımcılardan sadece bir cümle ile gerekçelerini belirtmeleri istenmiştir. Dolayısıyla her bir örneklem, açık uçlu cümledeki neden veya çünkü kelimesinden sonra sadece bir gerekçe belirtmiştir. Bu veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve metaforlar tablo haline getirilmiştir. Tablodaki metaforların özünde var olan anlam öbeklerinden kategorilere oluşturulmuştur.

Sınırlılıklar

Çalışmanın verileri sadece Karaman ilinde bulunan depremzede ve sıradan vatandaşlardan toplanmıştır. Bu nedenle çalışma Karaman ili sınırlıdır. Araştırmaya 18 yaş üstü ve cezai ehliyetine sahip reşit kişiler dahil edilmiştir. Çalışmaya yetişkinler, yaşlılar, erkekler, kadınlar, herhangi bir kurumda veya işyerinde çalışanlar dahil edilmiştir.

Araştırma Soruları

Araştırmaya başlamadan önce ve araştırma esnasında hedeflenen verilere ulaşmak için şu sorular üzerinden hareket edilmiştir.

- Depremzedeler ve depremi yaşamayanlar “deprem” kavramına ilişkin algılarını hangi metaforlarla açıklamaktadırlar?
- Depremzedelerin “deprem” kavramına ilişkin oluşturulan metaforlar genel olarak ortak özellikleri bakımından hangi kategoriler altında toplanmaktadır?
- Deprem deneyimi bulunan kişilerin oluşturdukları metaforlar diğer bireylerin oluşturdukları metaforlardan farklı mıdır?
- Depremi tecrübe eden ve yakinen tecrübe etmeyen kişilerin metaforları farklılaşmakta mıdır?

Çalışma Grubu

2023 yılı Şubat ayında meydana gelen depremden sonra herhangi bir yolla Karaman merkezine depremzede olarak gelen kişiler ve Karaman’da geçmişten bu yana meskun bulunan vatandaşlar çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışmadaki örneklem grubuna rastgele örnekleme yoluyla ulaşılmıştır.

BULGULAR

6 Şubat 2023 depreminden sonra Karaman iline depremzede olarak gelen kişilere deprem anı hakkında ne düşündükleri ve ne hissettikleri sorulmuştur. Katılımcılardan alınan bilgiler sonucunda elde edilen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Depremi yaşayan kişilerin “deprem” kavramına yönelik geliştirdiği metaforlar

Sıra	Metafor	(f)	%	Sıra	Metafor	(f)	%
1	Yıkım	28	11,48	11	Endişe	4	1,64
2	Acı	19	7,79	12	Hüzün	3	1,23
3	Korku	13	5,33	13	Üzüntü	3	1,23
4	Enkaz	12	4,92	14	AFAD	2	0,82
5	Ölüm	11	4,51	15	Afetzede	2	0,82
6	Afet	6	2,46	16	Aile	2	0,82
7	Kayıp	6	2,46	17	Allah	2	0,82
8	Sarsıntı	6	2,46	18	Ayrılık	2	0,82
9	Yıkık bina	5	2,05	19	Bekleyiş	2	0,82
10	Çaresizlik	5	2,05	20	Berberlik	2	0,82

Tablo 1’de, depremi yaşayan vatandaşların zihinlerinde geliştirdiği en yüksek frekans aralığına sahip metaforlar yıkım (28), acı (19), korku (13), enkaz (12), ölüm (11) olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcıların ürettiği diğer metaforlar ise sırasıyla afet, kayıp, sarsıntı, yıkık bina, çaresizlik ve diğer metaforları üretmişlerdir. Katılımcılar depremi daha çok infial depremi yaşayan kişilerin metaforlarına ait kelime bulutu aşağıya çıkarılmıştır.

Şekil 1: Depremi yaşayan katılımcıların geliştirdiği metaforlara ait kelime bulutu

Depremi yaşayan kişilerin depreme ilişkin geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri bakımından incelendiğinde altı kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler aşağıdaki tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Depremi yaşayan kişilerin “deprem” Kavramına İlişkin Geliştirdiği Metafor Kategorileri

Sıra	Kategori adı	Metafor	Metafor Frekansı	Sıra	Kategori adı	Metafor	Metafor Frekansı
1	Doğa olayı	Sallantı	16	5	Beklenmeyen- istenmeyen davranış	Korku	20
		Çıglık	5			Ölüm korkusu	14
		Yıkım	5			Felaket	1
		Enkaz	4			Bitmişlik	1
		Yıkıntı	3			Sıfırlanma	1
		Deprem	2			Kayıp	2
		Çöküntü	1			Ölüm	1
		Güm sesi	1			Panik	1
		Yer çekimi	1			Karanlık	1
		Ateş	1			Hüzün	1
Gürültü	1	Hüsran	1				
3	Duygu durumun açığa çıkması	Bağırma	3	6	Çaresizlik olarak deprem	Kayıp acı ihmal	1
		Acı	3			Yardım çılgılığı	1
		Çığırtış	1			Deprem eğitimi eksikliği	1
		Ağlamak	1	7	Deprem yaşandığı yer	Gaziantep	1
		Çıglık	1			Adana depremi	1
		Panik	1				
4	Korkunç olay olarak doğal afet	Toplu mezar					
		Dehşet	2				
		Ölü çocuklar	1				
		Çatlak duvarlar	1				

Depremi yaşayan kişilere ait metaforların yoğunluklu olarak doğa olayları kategorisinde toplandığı görülmektedir. Örneğin sallantı metaforu 16 kişi, yıkım ve çıglık metaforu 5’er kişi, enkaz metaforu 4 kişi tarafından kullanılmıştır. Depremi benzetildiği diğer doğa olayları yıkım, güm sesi, gürültü, çöküntü olarak bulunmuştur. Depremi kendisi bizzat doğa olayı olduğu için katılımcılar depremi benzer başka doğa olayları ile açıklama yoluna gitmişlerdir.

Katılımcılar deprem metaforlarını beklenmeyen, istenmeyen bir davranış ve durum olarak görmüşlerdir. Buna göre “beklenmeyen ve istenmeyen bir davranış ve durum” kategorisinde katılımcılar en fazla korku (20), ölüm korkusu (14) metaforunu kullanmışlardır. Depremi benzetildiği istenmeyen diğer davranışlar panik, hüzün, hüsran, sıfırlanma, felaket, bitmişlik, karanlık olarak bulunmuştur.

Katılımcılar depremi “duygu durumun açığa çıkması” olarak görmüşler ve bağırma, acı, çığlık, çığırış metaforları ile depremi açıklamaya çalışmışlardır.

Katılımcıların kümelendiği diğer kategoriler ise “Çaresizlik olarak deprem”, “Korkunç olay olarak doğal afet”, “Depremi yaşadığı yer” kategorileridir.

Tablo 3. Depremi tecrübe etmeyen bireylerin “deprem” kavramına yükledikleri metaforlar

Sıra	Metafor	(f)	%	Sıra	Metafor	(f)	%
1	Korku	16	16,67	11	Kayıp	2	2,08
2	Ölüm	14	14,58	12	Yıkım	2	2,08
3	Sallantı	8	8,33	13	Adana	1	1,04
4	Enkaz	4	4,17	14	Ağlamak	1	1,04
5	Acı	3	3,13	15	Ateş	1	1,04
6	Yıkıntı	3	3,13	16	Bağırış	1	1,04
7	Bağırma	2	2,08	17	Bitmişlik	1	1,04
8	Çığlık	2	2,08	18	Çaresizlik	1	1,04
9	Dehşet	2	2,08	19	Çatlak	1	1,04
10	Deprem	2	2,08	20	Çığırış	1	1,04

Tablo 3’te katılımcıların depreme dair geliştirdikleri metaforlar kullanım sıklığına göre verilmiştir. Depremi tecrübe etmeyen katılımcıların geliştirdiği en yüksek frekansa sahip metaforlar korku (16) ölüm (14), sallantı (8) metaforları olarak ortaya çıkmıştır. Bu tabloya ait kelime bulutu aşağıya çıkarılmıştır.

Şekil 2: Depremi tecrübe etmeyen katılımcıların geliştirdiği metaforlara ait kelime bulutu

Tablo 4: Depremi yaşamamış bireylerin “deprem” Kavramına İlişkin Geliştirdiği Metafor Kategorileri

Sıra	Kategori adı	Metafor	Metafor Frekansı	Sıra	Kategori adı	Metafor	Metafor Frekansı
1	Doğa olayı	Sarsıntı	8	4	Dini kavram olarak deprem	Allah'ın kudreti ve büyüklüğü	1
		Doğal afet	8			Zilzal suresi	1
		Yıkıntı	3			Allah'ın kudreti	1
		Yıkım	2			Kuranı Kerim	1
		Doğal afet	2			Küçük kıyamet	1
		Tektonik hareket	1			Mucize	1
		Afet	1			Şehit cennet	1
		Felaket	1			Kıyamet	1
		Fay hattı	1			Kader	1
		2	İstenmeyen durum/olay			Korku	16
Ölüm	14			Berberlik	1		
Acı	3			Yardım	1		
Kayıp	2			İlk yardım	1		
Üzüntü	1			Mücadele	1		
Acı ayrılık	1			Yaşama çabası	1		
Acı gözyaşı	1			Tatbikat	1		
Perişanlık	1			Yardımlaşma	1		
Yarım kalmışlık	1			Sarsıcı dehşet	2		
Endişe	1			Bağırış	2		
6	Korkunç olay			Çökmüş binalar	1	Çığlık	2
				Hüzün	1	Şok	1
				Acı ölüm	1	Yıkılmış binalar	1
				Ayrılık	1	Panik	1
				Üzüntü	1	Yıkık bina	1
				Çöküntü	1	Asrın felaketi	1
				İhmal	1	Korkunç olay	1
				Kaos	1	Ölüm-kalım	1
				Acziyet	1	Kargaşa, çaresizlik	1
				7	Acı bir hatıra olarak deprem	Üzüntü keder	1
Tedirginlik	1					Dağılmış aile	1
Yıkılan hayaller umutlar	1					Can çekişme	1
Kayıp	1					Kedim ve annem	1
Gözyaşı	1					Kaybettiklerim	1
Kayıp	1					Çocuklarım	1
Yarım kalmışlık	1					Acı dolu bekleyiş	1
Acı endişe	1					Afetzede	1
İhmalkarlık	1					Kaybetme korkusu	1
8	Dramatik sonuç					Acı tecrübe	1
				Acı yara	1	Hüzün	1

		Kayı	1			Ağlamak	1
		Perişanlık	1			Çaresizlik	1
3	İbret – ders olarak deprem	Tedbir	1	9	Önemli tarih	6.Şub	1
		Önlem	1			Asrın felaketi 6 Şubat	1
		Yaşam mücadelesi	1	10	Deprem yaşanan coğrafya	Türkiye'nin kaderi	1
		Bilinçsizlik	1			Kahramanmaraş	1
		Bilinçsiz bina yapımı	1			Hatay	1

Tablo 4'te depremi bizzat tecrübe etmeyen kişilerin zihnindeki metaforlar kategori haline getirilmiştir. Katılımcılar deprem olayını daha çok İstenmeyen durum/olay kategorisinde (59 kişi) değerlendirmişlerdir. Depremi yaşamayan katılımcılar istenmeyen durum kategorisinde en bir defa şu metaforları kullanmışlardır: acı, kayıp Üzüntü, acı ayrılık, acı gözyaşı, perişanlık, yarım kalmışlık, endişe, çökmüş binalar, hüznün, acı ölüm, ayrılık, üzüntü, çöküntü, ihmal, kaos, acizyet, üzüntü, keder, tedirginlik, yıkılan hayaller ve umutlar, kayıp, gözyaşı, kayıp, yarım kalmışlık, acı, endişe, ihmalkarlık.

Daha sonraki metafor yoğunluğu “doğa olayı” kategorisinde (29 kişi) toplanmıştır. “Doğa olayı” kategorisinde yıkıntı, yıkım, sarsıntı, doğal afet, tektonik hareket, felaket ve fay hattı metaforları yer almaktadır.

Katılımcıların geliştirdiği diğer metaforlar şu kategorilerde toplanmıştır. Dini kavram olarak deprem, deprem yaşanan coğrafya, pozitif bakış, korkunç olay, acı bir hatıra olarak deprem, dramatik sonuç, önemli tarih, ibret-ders olarak deprem (Tablo 4).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmada Karaman il merkezinde depremi yaşamış ve yaşamamış kişilerin zihnindeki deprem metaforlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma verileri sonucunda depremi yaşayan kişiler yıkım (28) ve acı (19) metaforunu en sık olarak kullandıkları ortaya çıkmıştır. Depremi doğrudan yaşamayan kişiler ise korku (16) ve ölüm (14) metaforlarını en sık kullanmışlardır. Buna göre deprem bölgesinde deprem anını bizzat tecrübe eden kişiler bina yıkımlarına, enkazlara, moloz yığınlarına ve hercümerç olmuş mahallelere şahit oldukları için yıkım ve acı metaforu ile zihinlerindeki deprem algısını sembolize etmeye çalışmışlardır. Deprem bölgesi dışındaki insanlar deprem olayını TV'lerden ve sosyal medyadan gördükleri ve işittikleri için depremdeki ölü, yaralı sayısı, enkaz görselleri üzerinden depreme uzaktan şahitlik etmişler ve korku duygusu yoğunluğu yaşamışlardır.

Çalışmada hem depremi yaşayan ve hem de yaşamayan kişiler genellikle deprem vakasına negatif bir algı yükleyerek korku, acı, yıkım, ölüm gibi metaforlarla depremi sembolize etmektedirler. Çünkü 6 Şubat 2023 depremi ülkemiz insanları için yıkıcı ve sarsıcı sonuçları olan bir doğal afet olarak zihinlere kazınmıştır.

Araştırma sonuçları ile benzer bulgular taşıyan çalışmalar bulunmaktadır. Usta'nın üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada araştırma sonucumuzdakine benzer şekilde öğrenciler “afet” kavramını en sık “yıkım” metaforu ile ifade etmişlerdir (Usta, 2022).

Karakuş'un Düzce depremi ile ilgili araştırmasında, depremi yaşayan öğrencilerin “deprem” kavramına yönelik geliştirdiği metafor kategorilerinde “doğa olayı” ve “tahmin edilemeyen ve beklenmeyen bir davranış” metaforu olarak görmüşlerdir (Karakuş, 2014). Bizim araştırmamızda da katılımcıların ürettiği metaforların çoğunluğu “doğa olayı” ve “beklenmeyen bir durum” kategorileri altında toplanmışlardır.

Doğan ve arkadaşlarının Elazığ Sivrice depremi ile ilgili yaptığı araştırmada depremi yaşamış ortaokul öğrencilerinin deprem kavramına yönelik ürettikleri salıncak, kıyamet ve

ölüm metaforları en sık kullanılan metaforlar olmuştur (Doğan ve diğerleri, 2021). Benzer şekilde araştırmamızdaki katılımcılar ölüm ve sallantı metaforunu sıklıkla kullanmışlardır. Doğan ve arkadaşlarının bulgusundaki salıncak metaforu araştırmamızdaki sallantı metaforu ile benzeşmektedir. Yine araştırmamızdaki doğa olayı kategorisindeki bulgular, Doğan ve diğerlerinin çalışmasındaki doğa kategorisi ile benzerlik taşımaktadır (Doğan ve diğerleri, 2021).

Yıldız ve Öztürk'ün Üniversite öğrencileri üzerindeki yaptığı araştırmada depreme ilişkin geliştirilen metaforlarda deprem kavramı; “korku”, “ölüm”, “yıkım” metaforları sık kullanılmıştır (Yıldız ve Öztürk, 2023, s. 313). Araştırmamızdaki şekil 1 ve şekil 2'ye bakıldığında aynı metaforların katılımcılar tarafından en sık kullanılan metaforlar olduğu görülmektedir.

Efe ve Akkuş'un İlkokul 3. ve 4. Sınıf öğrencilerinin “deprem” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlarda en sık kâbus”, “canavar”, “savaş” ve “beşik” metaforları kullanılmıştır (Efe ve diğerleri, 2023, s. 170). Bu bulgularla çalışmamızın bulguları farklı çıkmıştır.

Aydın'ın ilköğretim sekizinci sınıf öğrencileri üzerindeki “deprem” algılamaları ile ilgili çalışmasında “deprem doğal afettir” tanımlama kategorisi en sık kullanılan tanımlama olmuştur. Bu bulgu çalışmamızdaki doğa olayı kategorisindeki sonuçlarla örtüşmektedir (Aydın, 2010, s. 807).

Demirkaya'nın çalışmasında ilköğretim öğrencileri depremi can ve mal kaybına neden olan bir doğal afet olarak görmüşlerdir (Demirkaya, 2007, s. 72). Bu bulgu çalışmamızdaki doğal afet kategorisi ile uyusmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre depremi yaşayan ve yaşamayan kişiler depremleri doğa olayı, istenmeyen davranış ve korkunç olay olarak görmekte, depremlere olumsuz bir algı yüklemektedirler. Diğer bir deyişle depremi olumsuz kavram ve metaforlarla ifade etmektedirler. Depremler ne zaman gerçekleşeceği kesin olarak bilinmeyen doğa olaylarıdır. Deprem gibi doğa olayları meydana geldiği zaman insanları hem sosyal yönden hem de zihinsel yönden doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle depremlere karşı hazırlıklı olmak ve olabildiğince gerekli tedbirleri almak gerekmektedir. Ülkemiz deprem kuşağında olduğu için deprem olaylarını zihinlerindeki çok uzak bir noktada konumlandırmak yerine depremin aniden gelebileceğine ilişkin farkındalık oluşturulmalıdır. Özellikle çocuklara deprem veya diğer doğal afetler konusunda bilinç ve farkındalık kazandırmak zihinlerinde oluşacak korku ve yıkım algılamalarını esnetebilir. Depremler sadece gerçekleştiği illeri veya bölgeleri ilgilendiren bir hadise olmadığı ve ülkemizin bütün insanlarını etkilediği çalışma sonuçlarında görülmektedir. Bu sebeple ülkemizin farklı bölgelerinde meydana gelebilecek doğal afetlere, depremlere karşı uygun tedbirler almak, depreme hazırlıklı olmak ve bireylere bilinç kazandırmak gerekmektedir.

Araştırmacıların katkı oranı beyanı: Araştırmacıların katkı oranı birbirine eşit derecededir.

Etik Kurul Kararı: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurul'undan 24.05.2023 tarihli ve E-75732670-020-130082 sayılı alınmış etik kurul kararı bulunmaktadır.

Çatışma beyanı: Çalışmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır

KAYNAKÇA

- AFAD. (2023). *06 Şubat 2023 Kahramanmaraş (Pazarcık Ve Elbistan) Depremleri Saha Çalışmaları Ön Değerlendirme Raporu*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. <https://deprem.afad.gov.tr/content/137> adresinden erişildi.
- Aydın, F. (2010). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin “Deprem” Algılamaları. *Journal of Turkish Studies*, 5(Volume 5 Issue 3), 801-817. doi:10.7827/TurkishStudies.1574
- Değirmenci, Y. (2019). Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Doğal Afet” Kavramına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların İncelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, (39), 83-94. doi:10.32003/iggei.488627
- Demir, C. ve Yıldırım, Ö. K. (2019). Türkçede Metaforlar ve Metaforik Anlatımlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(4), 1085-1096. doi:10.32709/akusosbil.599335
- Demirkaya, H. (2007). İlköğretim Öğrencilerinin Deprem Kavramı Algılamaları ve Depreme İlişkin Görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 68-76.
- Doğan, M., Nacaroglu, O. ve Ablak, S. (2021). Sivrice Depremini Yaşamış Ortaokul Öğrencilerinin Depreme İlişkin Metaforik Algılarının İncelenmesi: Malatya İli Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 384-402. doi:10.53444/deubefd.885116
- Efe, E. A., Akkuş, P. A. ve Yıldız, K. (2023). İlkokul Öğrencilerinin Deprem Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *Lisansüstü Çalışmalar Kongresi*.
- Eraslan, L. (2011). Sosyolojik Metaforlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-22.
- Karakuş, U. (2014). Depremi Yaşamış Ve Yaşamamış Öğrencilerin Deprem Algılarının, Metafor Analizi İle İncelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(29), 97-97. doi:10.17295/ataunidcd.31309
- Maxwell, J. A. (2018). Nitel Araştırma Tasarımı: Etkileşimli Bir Yaklaşım. M. Çevikbaş (Çev.), (3. bs.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Usta, G. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Afet ve Göç Kavramlarına İlişkin Geliştirdikleri Metaforların İncelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(27), 742-768. doi:10.38155/ksbd.1146452
- Www.trthaber.com. (2024, 4 Şubat). *6 Şubat depremlerinde 53 bin 537 canımızı yitirdik*. 4 Nisan 2024 tarihinde <https://www.trthaber.com/haber/gundem/6-subat-depremlerinde-53-bin-537-canimizi-yitirdik-833953.html> adresinden erişildi.
- Yalçın, H. (2022). Bir Araştırma Deseni Olarak Fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 213-232. doi:10.18037/ausbd.1227345
- Yıldız, C. D. ve Öztürk, E. D. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Depreme İlişkin Metaforik Algıları. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 308-316. doi:10.32329/uad.1313899